

Historische ontwikkeling

Op de overgang van het laagste Maasterras naar het Maasdal hebben zich vanaf de Middeleeuwen meerdere kleine dorpen ontwikkeld. In dit ensemble liggen Kokkelert, Visserweert en Illikhoven, die van noord naar zuid langs de Maas liggen. De dorpen hebben elk een eigen kerkelijke en bestuurlijke voorgeschiedenis. Visserweert was bestuurlijk tot 1803 een zelfstandige heerlijkheid en viel kerkelijk onder de parochie Elen in de huidige provincie Belgisch-Limburg. Tussen 1803 en 1839 viel Visserweert ook bestuurlijk onder Elen. Illikhoven was bestuurlijk verdeeld. Het noordelijke deel hoorde tot het ambt Montfort (later gemeente Roosteren) en het zuidelijk deel tot het ambt Born

(later gemeente Born). Kerkelijk viel Illikhoven in zijn geheel onder de parochie Buchten. In 1947 kreeg het zijn eigen kerk door de toegenomen reisafstand na de opening van het Julianakanaal.

Ruimtelijke karakteristiek

Kokkelert ontstond als lintnederzetting langs een weg die vanaf Roosteren richting de Maas liep. Daardoor kreeg het een oost-westgericht karakter. De lintdorpen Visserweert en Illikhoven ontstonden langs wegen die parallel aan terrasrand en Maas van noord naar zuid liepen en hadden daardoor een noord-zuidgestrekt karakter. Daarbij valt op dat Illikhoven langs één van de vroegst verharde wegen lag en daardoor een wat meer verstedelijkt, op de doorgaande weg gericht karakter had dan de andere twee. In Visserweert en Kokkelert lag de bebouwing wat losser langs de weg gestrooid en was er ook sprake van een zich vertakkende weg. In die dorpen was er ook sprake van een directe relatie met de Maas, terwijl Illikhoven daar wat vanaf gekeerd lag.

Dit beeld heeft zich tot op heden gehandhaafd. In Illikhoven is sprake van een redelijk strakke verkaveling van haaks op de weg staande percelen met huizen aan de weg. De wegenstructuur en strooiing van de huizen in Kokkelert en Visserweert is onregelmatiger. Ook de relatie met de Maas is, door de aanleg van het Julianakanaal en de focus van het transportverkeer daarop (met alle niet-doorgevoerde werken vandiën), in deze dorpen nog gaaf bewaard gebleven.

Binnen Kokkelert is de infrastructuur van de zich splitsende weg nog aanwezig, evenals de bebouwing aan de buitenzijden van de Y. Het beeld van relatief kleinschalige bebouwing met alleen aan de noordzijde enkele grotere hoeven en aan de zuidzijde vooral boerderijen met de korte zijde naar de weg gekeerd is overeind gebleven. Ook lijkt er nog veel oude bebouwing aanwezig te zijn. De nieuwbouw voegt zich qua oriëntatie in de structuur, alhoewel er vanuit de historische structuur aan de noordzijde bebouwing met een wat groter grondvlak zou passen. Daarvan resteert nu nog slechts één grotere boerderij. Verder is het aantal huizen niet substantieel groter dan in de 19e eeuw en is het landelijk gebied nergens ver weg. Niet-passend in het historisch beeld is wel de uitbreiding van de bebouwing aan de zuidzijde van het gehucht, een bedrijfsmatige activiteit op een achtererf; daardoor gaat de relatie van bebouwing die met de achtertuin direct aan het groen grenzen, verloren. Bebouwing op het middenterrein tussen de twee takken van de Kokkelertstraat is omstreeks 1900 tot stand gekomen en nooit verder uitgegroeid. Dat laatste is positief, want daarmee wordt het open middenterrein als kwaliteit gekoesterd. De vroegere boomgaarden achter en tussen de huizen en langs de weg zijn grotendeels verdwenen (een enkele bestaat nog!); langs de weg richting de N396 zijn dat voortuinen geworden. De relatie met het open landschap rond het gehucht, eertijds akkerland, is goed bewaard gebleven. In het gehucht staan monumentale bomen.

Bij Visserweert was het Maasdal iets breder; het akkerland op het Maas terras begon hier pas ten oosten van het dorp en het dorp lag daardoor in zijn geheel in het dal, tussen de grazige weilanden. Anders dan in Kokkelert is de wegenstructuur hier wel aangepast in de afgelopen eeuw. De doorgaande weg met de naam Visserweert, die in een boog langs het dorp loopt, heeft zijn oorspronkelijke tracé behouden. Aan de noordzijde, waar de weg overgaat in de Weg van Illikhoven naar Roosteren, is een bocht in de weg gelegd. In en rondom het dorp zelf is de wegenstructuur meer aangepast. Een vroegere weg langs de Maas oever is grotendeels opgeheven. Een klein deel is gehandhaafd. Ook van een middelste weg tussen de Maas oever route en de grotere route is slechts een deel - naar het westen verlegd - bewaard gebleven. De drie voornoemde partieel bewaard gebleven weggedeelten zijn met elkaar verbonden en functioneren als de ontsluitingsweg voor het dorp. Doordat de verkaveling binnen het dorp nog intact is, zijn de oude wegtracés nog enigszins herkenbaar. Het bebouwingsbeeld van het dorp is sterk wisselend; het relatief recente stalgebouw op een prominente landschappelijke hoogte aan de noordoostzijde komt het beeld niet ten goede. Het zeer nauwe straatje in het dorp heeft daarentegen een fraaie historische uitstraling en de goede zichtbare ligging nabij het water illustreert de historische betekenis ervan. Tussen het dorp en de grote weg vinden we nog restanten van boomgaarden, die vroeger het dorp aan de oostzijde

omsloten. Aan de noordwestzijde is in de loop van de 20e eeuw een oude Maasarm verdwenen en zijn de vanouds door rivieren omsloten weerden aan de oevers vastgegroeid, waardoor het noordelijke deel van het dorp niet meer direct aan de Maas ligt. De openheid van het oude akkercomplex ten oosten van de grote weg is nog steeds herkenbaar, evenals het open karakter van de Maasdalweilanden ten noorden en zuiden van het dorp.

Zoals aangegeven verschilt Illikhoven van de bovengenoemde twee dorpen door haar relatief regelmatige, langgerekte vorm langs de weg Illikhoven. Het dorp is in de afgelopen twee eeuwen ook steeds langer geworden. Aan de noordzijde van het dorp splitst de weg zich, waardoor een grote driehoekige groene ruimte is ontstaan die beeldbepalend is voor het dorp en waar zich onder meer een boomgaard bij bebouwing bevindt. Achter de huizen, die als lint langs de weg lagen en liggen, bevinden zich diepe tuinen. Typisch voor Illikhoven is dat achter veel huizen bebouwing in de diepe tuinen is verzezen, vaak ten behoeve van agrarische doeleinden. Dat speelt voornamelijk in de zuidelijke helft van het dorp. Anders dan in Kokkelert en Visserweert zijn daarom de groene achtertuinen minder beeldbepalend in Illikhoven. Historische bebouwing bevindt zich verspreid over het lint, en niet in één gedeelte specifiek. De dichtheid ervan is echter redelijk groot. Karakteristiek zijn het kleine kerkje en de plaatselijke doorzichten tussen de huizen naar het open landschap eromheen.

Het ensemble bevat meer dan de dorpen eromheen. Ook het waardevolle Maasdal, hier in beperkte mate aangetast door moderne eisen van vrachtvervoer over water door de aanleg van het Julianakanaal en de volledig open Maasterrassen (de vroegere velden) met een in belangrijke mate intacte wegenstructuur vormen in combinatie met de nauwelijks uitgebreide dorpen een fraai cultuurhistorisch waardevol geheel dat zich overigens richting Grevenbicht voortzet.

Cultuurhistorische waarden

De aanwezige cultuurhistorische waarden verschillen per dorp (zie hierboven), maar er zijn ook algemene lijnen te schetsen. In alle gevallen is de overgang van dorpen met een gave interne structuur (wegen, rooilijnen, diepe tuinen en restanten van boomgaarden) naar het open buitengebied waardevol. Waardevol is ook de historische bouwmassa. Alleen plaatselijk in Kokkelert en Visserweert en in het zuidelijk deel van Illikhoven is moderne agrarische bebouwing op de achtererven, achter de bebouwing, toegevoegd die minder goed aansluit bij het kleinschalige en historische karakter van de dorpen. Het buitengebied rond de dorpen kent nog steeds haar historische openheid met een gave wegenstructuur en een fraaie overgang naar het Maasdal, dat als gevolg van de aanleg van het Julianakanaal van veel ingrepen verschoond is gebleven.

De karakteristieke ligging van Visserweert aan het water (foto: Luuk Keunen, 6 mei 2014).